

5. Махмутов М.И. Теория и практика проблемного обучения / М.И. Махмутов. – Казань, 1972. – 552 с.

6. Муковіз О.П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних факультетів засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – К. : Інститут вищої освіти АПН України, 2008. – 20 с.

7. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.

СВАТЬСВ А.В.

### **ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Радикальна соціально-економічна трансформація суспільства супроводжується активним зростанням молодіжної субкультури, що для України набуває особливої актуальності. Зміна соціальних інститутів в умовах перехідного періоду і становлення нових соціально-економічних відносин має неоднозначні наслідки. З одного боку, еволюція громадських інститутів сприяє закріпленню нових стратегій світу, що змінився, з іншого – призводить до відхилень у соціалізації й розширює соціальну базу становлення субкультури, що не цілком відповідає вимогам сучасного соціуму. Крім того, розширення типів молодіжної субкультури для суб'єктів, яким характерні відхилення в соціалізації, і тим самим формування ціннісних орієнтацій, далеко не завжди соціально-позитивної спрямованості, не сприяє стабілізації соціально-економічної та політико-правової ситуації в країні, виступаючи гальмівним чинником громадського розвитку. Вказані процеси добре ілюструються зміною ролі спорту в житті сучасного суспільства.

Розробка цієї проблематики особливо важлива в соціальному плані, оскільки вона стосується молоді. Адже будь-яка проблема, пов'язана із цією соціальною групою, не лише відображає реальний стан суспільства в цілому, а й зачіпає перспективи його розвитку в соціальному, економічному та політичному плані, багато в чому визначаючи питання самореалізації й особливості пошуку свого шляху в нових соціально-економічних умовах. В умовах комерціалізації наполеглива потреба певної частини молоді в спортивному самоствердженні нерідко призводить до орієнтації на суто матеріальні інтереси, що багато в чому визначається прискореним статусним просуванням при прогресуючій водночас неадаптивності. Сьогодні педагоги повинні звернути особливу увагу на особливості формування, становлення й функціонування різних типів молодіжної субкультури, у тому числі в системі конкретних соціальних інститутів. Зрештою, це дасть змогу виявити умови форму-

вання в покоління, яке вступає в життя, ціннісних орієнтацій, які адекватні вимогам соціуму, що забезпечують позитивну спрямованість соціальних процесів. Унаслідок зростання значущості сучасного інституту спорту предметом уваги й турботи можуть і повинні стати вплив цього інституту на процеси вступу суб'єкта в культуру соціуму і його самоствердження в соціальному та особистісному плані.

Тому на сьогодні розуміння фізичної діяльності особистості як цінності повинно бути дієвим фактором формування резервів різних видів фізичної культури, прогресивних тенденцій у розвитку суспільної думки й потреб в освоєнні цінностей спорту.

Саме в цьому полягає специфіка діяльності майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту, який майбутню професійну діяльність пов'язує з вищим навчальним закладом, а також це слугує підґрунтям для фізкультурної освіти.

**Мета статті** – проаналізувати особливості формування ціннісного ставлення майбутнього тренера-викладача у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз наукової літератури з обраної теми дослідження дає підстави стверджувати, що проблема формування ціннісного ставлення майбутнього фахівця до професійної діяльності у вищих навчальних закладах є об'єктом наукової зацікавленості багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Наукові уявлення про єдність розумового, морального й фізичного у формуванні особи та найважливішої ролі фізичної культури і спорту в розвитку цього процесу (В.І. Лях, В.І. Столяров), а також наукові положення теорії: фізичної культури (Г.Г. Баталов, А.П. Матвеев); діяльності (В.С. Келлер, Л.І. Лубишева) змагання і фізичного виховання дітей шкільного віку (Л.І. Лубишева, В.Д. Бальсевич) [1–4; 6].

Аналіз спорту, на думку М.Ю. Мазова, як складної категорії в системі ціннісних орієнтацій, зумовлений необхідністю реагувати на практичні проблеми сучасного способу життя молоді, її соціалізації, навчальної, виробничої, дозвілєвої діяльності. Прискорений структурно-організаційний розвиток науки про спорт вимагає також вирішення цілого ряду соціальних проблем як на теоретичному, так і на практичному рівні [5].

З метою вивчення сучасного стану підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності проведено дослідження студентів вищих навчальних закладів України за спеціально розробленою анкетною. У дослідженні взяли участь 444 студенти вищих навчальних закладів, зокрема 48 студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (далі – ВДПУ імені Михайла Коцюбинського), 51 студент Волинського національного університету імені Лесі Українки (далі – ВНУ імені Лесі Українки), 49 студентів Донецького державного інституту

здоров'я, фізичного виховання і спорту (далі – ДДІЗФВіС), 37 студентів Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (далі – ДДІФКіС), 50 студентів Запорізького національного університету (далі – ЗНУ), 46 студентів Кримського факультету фізичної культури спорту та туризму Запорізького національного університету (Кримський факультет “ЗНУ”), 43 студенти Львівського державного університету фізичної культури (далі – ЛДУФК), 43 студенти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – ЛНУ імені Тараса Шевченка), 77 студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (далі – НПУ імені М.П. Драгоманова).

На перше запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями з історії розвитку професійного спорту?” відповіді студентів розподілилися таким чином: з 444 студентів володіють такими знаннями 30,08%; володіють такими знаннями, але недостатньо – 43,57%; не володіють такими знаннями – 16,07%; важко було відповідати – 9,65%.

На превеликий жаль, за підсумками аналізу відповідей студентів на перше запитання анкети, ми можемо констатувати, що 43,57% недостатньо володіють знаннями з історії розвитку професійного спорту.

Рис. 1 демонструє результати відповідей студентів на перше запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями з історії розвитку професійного спорту?”

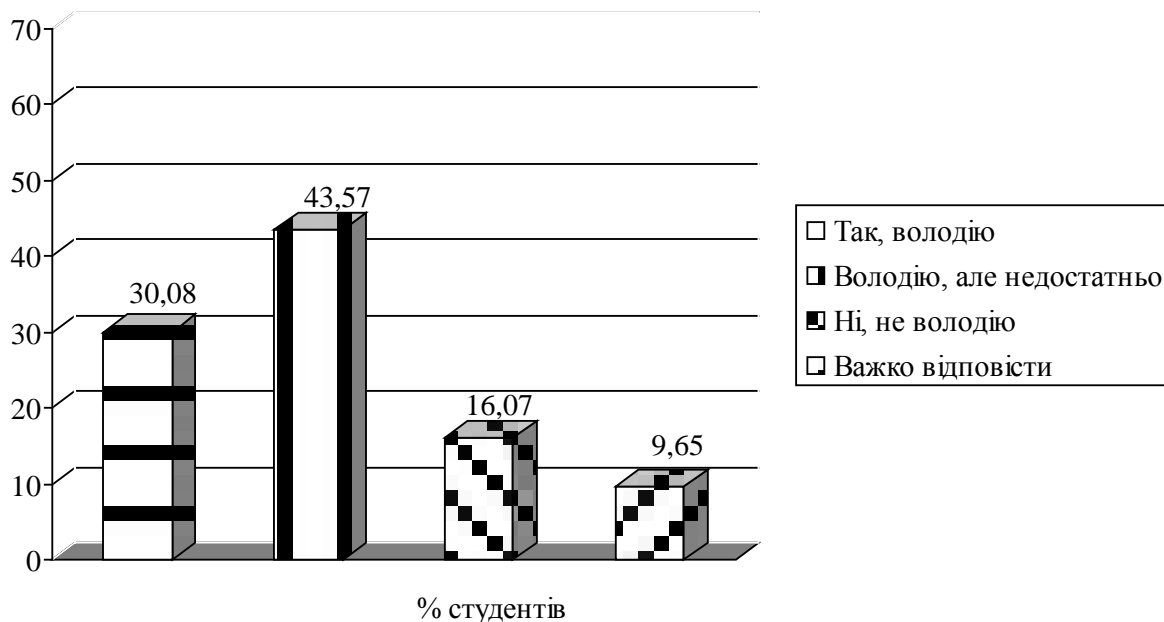


Рис. 1. Розподіл студентів, опитаних щодо володіння знаннями з історії розвитку професійного спорту, %

Аналіз відповідей студентів на друге запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями про кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача?” дав змогу з’ясувати, що з 444 опитаних студентів володіють знаннями 24,05%; володіють такими знаннями, але недостатньо – 47,60%; не володіють цими знаннями – 18,12%; важко було відповідати – 10,23%.

Підсумовуючи результати відповідей студентів на друге запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями про кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача?”, ми з’ясували, що переважна більшість, а саме 47,60% опитаних студентів, недостатньо володіють знаннями про кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача.

Рис. 2 демонструє результати відповідей студентів на друге запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями про кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача?”.

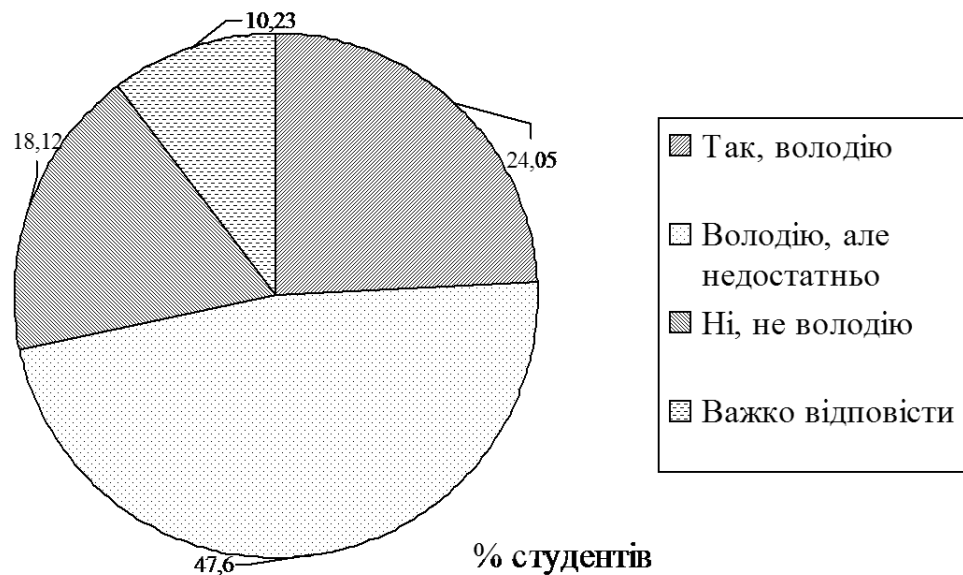


Рис. 2. Розподіл студентів, опитаних щодо володіння знаннями про кваліфікаційні вимоги до тренера-викладача, %

Аналіз відповідей студентів на третє запитання анкети “Чи володієте Ви вміннями аналізувати конкретну професійну ситуацію, оволодівати новими знаннями, необхідними для вирішення неординарних або непередбачених завдань, пов’язаних зі спортивним тренуванням?” засвідчив такі результати: з 444 студентів володіють такими вміннями (30,16%); володіють цими вміннями, але недостатньо – 43,84%; не володіють вміннями – 11,34%; важко було відповідати – 14,66%.

Отже, на підставі аналізу відповідей студентів на третє запитання анкети “Чи володієте Ви вміннями аналізувати конкретну професійну ситуацію, оволодівати новими знаннями, необхідними для вирішення неординарних або

непередбачених завдань, пов'язаних зі спортивним тренуванням?" з'ясовано, що лише незначна кількість, а саме 30,16% опитаних студентів, володіють вміннями аналізувати конкретну професійну ситуацію, оволодівати новими знаннями, необхідними для вирішення неординарних або непередбачених завдань, пов'язаних зі спортивним тренуванням.

Рис. 3 демонструє результати відповідей студентів на третє запитання анкети "Чи володієте Ви вміннями аналізувати конкретну професійну ситуацію, оволодівати новими знаннями, необхідними для вирішення неординарних або непередбачених завдань, пов'язаних зі спортивним тренуванням?"

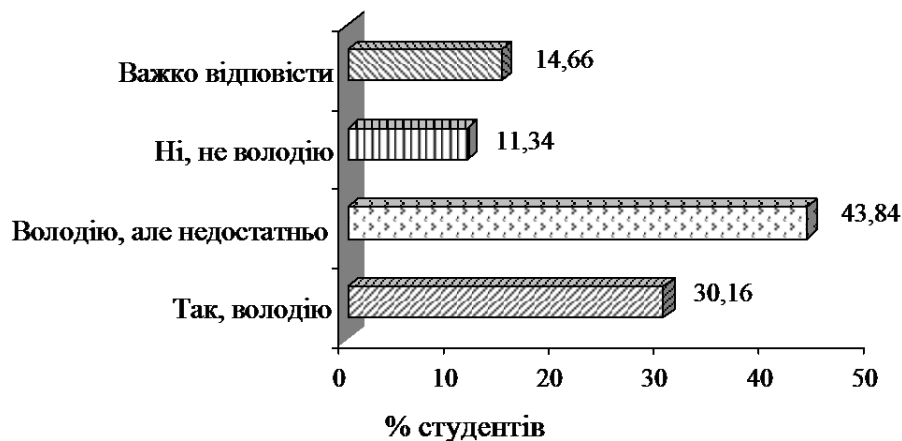


Рис. 3. Розподіл студентів, опитаних щодо володіння вміннями аналізувати конкретну професійну ситуацію, оволодівати новими знаннями, необхідними для вирішення неординарних або непередбачених завдань, пов'язаних зі спортивним тренуванням, %

**Висновки.** Аналіз психолого-педагогічної літератури з тань підготовки та формування в майбутнього тренера-викладача ціннісного ставлення до професійної діяльності у вищих навчальних закладах засвідчив актуальність цієї проблеми у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Зокрема, триває дослідження питань формування ціннісного ставлення майбутнього тренера-викладача до професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Проте на сьогодні ця проблема потребує більш детального вивчення.

У вітчизняному інституті спорту в умовах його професіоналізації й комерціалізації формуються два типи молодіжної субкультури: інституціонально зумовлена молодіжна спортивна субкультура, цінності якої освоюються в процесі безпосередньо фізкультурно-спортивної діяльності, і навколоспортивна субкультура, зумовлена перетворенням професійної компоненти інституту спорту на один з елементів системи шоу-бізнесу.

Ціннісні орієнтації суб'єктів спортивної субкультури істотно відрізняються від ціннісних орієнтацій суб'єктів навколоспортивної субкультури та орієнтацій підлітків, не залучених у систему спорту. Особливості ціннісних орієнтацій суб'єктів спортивної діяльності і тим самим спрямованість особистості спортсменів відображають специфіку сучасного інституту спорту як перетвореної форми фізичної культури в умовах ринкової економіки.

Ціннісні орієнтації молоді, які належать до спортивного типу і навколоспортивної спрямованості, мають певні внутрішні конфігурації, виражені в деякому комплексі якостей, які визначають стиль поведінки спортсмена, а також його відносини з іншими людьми. Будучи інституціонально зумовленими, практично вони мало залежать від регіональних умов, таким чином, є специфічними для цього типу субкультури.

Потенційна можливість вироблення в субкультурі інституту спорту соціально негативних установок (агресивність поведінки, корпоративна мораль тощо) за певних умов може реально втілитися в прецеденти масового екстремізму, набути форми соціального конфлікту з негативними наслідками. Це положення необхідно враховувати в роботі з молоддю як спортивної (тут має бути вироблена система релаксаційних заходів), так і навколоспортивної (формування етики й дисципліни поведінки уболівальника) субкультури.

Подальше дослідження передбачає здійснення в напрямі аналізу та вивчення інших аспектів процесу формування ціннісного ставлення до професійної діяльності майбутнього тренера-викладача у вищих навчальних закладах.

### **Література**

1. Бальсевич В.К. Спортивно-ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В.К. Бальсевич, Л.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры – 2003ю – № 5. – С. 19–23.

2. Бальсевич В.К. Физическая культура молодежь и современность / В.К. Бальсевич, Л.И. Лубышева // Теор. и практ. физ. культ. – 1995. – № 4. – С. 2–7.

3. Лубышева Л.И. Концепция физкультурного воспитания: методология, развитие и технология реализации / Л.И. Лубышева // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 5.

4. Костюченко В.Ф. Концепция специального профессионального образования в вузах физической культуры в современных условиях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры” / В.Ф. Костюченко. – СПб., 1997. – 39 с.

5. Мазов Н.Ю. Спорт как социокультурное явление : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.11 “Социальная философия” / Н.Ю. Мазов ; Бакширский гос. мед. университет, 1999. – 301 с.

6. Столяров В.И. Концепция физической культуры и физкультурного воспитания (инновационный подход) / В.И. Столяров, И.М. Быховская, Л.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 5. – С. 11–15.

7. Сущенко Л.П. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту / Л.П. Сущенко // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. Волинського державного університету ім. Л. Українки. – Луцьк, 2000. – Вип. 4. – С. 130–137.

8. Поварницын А.П. Ценностные ориентации специалистов физической культуры и спорта в процессе учебы в вузе : монография / А.П. Поварницын. – Курган : Изд-во Курганского гос. ун-та, 2004. – 300 с.

СОКОЛОВСЬКИЙ В.В.

### **ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ “ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА КУЛЬТУРА” В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Проблема формування емоційно-вольової культури особистості є однією з актуальних проблем у сучасній педагогіці та психології. Взагалі емоційно-вольова сфера – від потягів через емоції й почуття до волі – бере участь у самотворенні особистості, визначенні її життєвого шляху. Але цей вплив не прямий, а опосередкований діяльністю особистості, що розкривається в її вчинках, виявляється у станах, які переживає особистість. Спроможність особистості протистояти внутрішнім перекшодам, потягам, емоціям залежить від здатності до самоконтролю. Це здатність підкоряти всі цілі, що виникають від ситуації до ситуації, від випадку до випадку, єдиній меті, яка визначає характер особистості, її лінію життя.

Сьогодні назріла необхідність теоретичного обґрунтування змісту важливих характеристик емоційно-вольової культури, визначення її ролі та місця у формуванні особистості. У світлі зазначеної проблеми проаналізуємо сутність та значення категорій “емоція” та “воля” як базових елементів емоційно-вольової культури, розглянувши її генезис в історико-теоретичному аспекті.

Питанню культури емоційно-вольового життя особистості у психології та педагогіці приділяли увагу багато науковців, а саме: Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, В. Вілюнас, Г. Костюк, А. Макаренко, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Роль емоційно-вольової сфери людини у формуванні здорової особистості досліджували Л. Аболін, П. Анохін, Г. Бреслав, І. Бех, В. Вілюнас, Б. Вяткін, Л. Гозман, Б. Додонов, О. Кульчицька, Н. Левітов, В. Мясищев; механізми розвитку мотиваційно-потребової сфери особистості – В. Вілюнас, О. Леонтьєв. Найбільш активно останніми роками зазначені проблеми розв’язуються в авіаційній, інженерній психології, у психології спорту, у дос-